

Stenen, som redan var ett fragment, har alltså funnits vid den södra gården i Skråmsta, d. v. s. Skråmsta n:r 2. Den har sedan icke varit sedd och förgäves efterforskats vid flera tillfällen. Ingen avbildning finnes av stenen.

Inskrift (enligt Celsius):

× aistr × lit × ra ... suart × haufpa × faþur ...
 5 10 15 20 25

Æistr let ræ[isa] ... [æftiR] Svarthauþa, faður [sinn].

»Est lät resa ... efter Svarthövde, sin fader.»

Till läsningen: 3 s har Celsius tecknat inklämt mellan 2 i och 4 t, och med ett »sic» har han angivit, att detta återger ett verkligt förhållande på stenen. Genom skraffering antyder Celsius, att övre delen av 11 s är skadad.

L 15 har felaktigt *Aist*, utan *r*; likaså *UFT* 1, s. 34.

Om Svarthövde se U 457, om Est U 459.

459. Skråmsta, Haga sn.

Pl. 80.

Litteratur: B 328, L 17, D 2: 230. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* (1624), n:r 36 (Fa 10:1 n:r 36), Fa 6 s. 40 n:r 11 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 423, Fa 1 s. 96, Fa 10:2 n:r 72; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 185; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 39 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 145; *UFT* h. 1 (1871), s. 75; E. Brate, *Anteckningar 1914* (ATA); O. Lundberg och O. v. Friesen i *Upsala Nya Tidnings* julnummer 1925 (Lundbergs uppsats »En farled och en hamnplats från forna tider» omtryckt i samlingen »Uppländskt», 1940); O. v. Friesen i *Runorna* (1933), s. 211.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10:2), träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, Fa 10:1, Fa 5, Ff 6 s. 175); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 328); Dybeck a. a.; Brate foto (ATA); v. Friesen foto (i: *Runorna*, 1933, s. 211).

Runstenen står 900 m. rakt Ö om norra gården i Skråmsta (Skråmsta n:r 1), 50 m. V om Garnsvikens nuvarande strandlinje, i östra kanten av en skogbevuxen stenbacke. En liten väg leder från landsvägen nära gården över åkrarna ned till backen. 60 m. åt NNÖ står runstenen U 460. Stenen, som står 4,80 m. över Mälarens yta, är icke nedsatt i jorden, utan den står med den breda foten på en berghäll. Enligt v. Friesen har den brutits ur denna berghäll och står sålunda i egentligaste mening på ursprunglig plats. Stenen är vid foten mycket tjock, på h. sidan 0,70 m., på v. sidan 0,40 m. Några fornlämningar finnas icke i runstenens omedelbara närhet, men ett stycke västerut, högre upp i backen, torde finnas ett parstensättningar med fyrkantig form. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna»; en karta finnes även i O. Lundbergs uppsats »En farled och en hamnplats från forna tider».

Enligt Bureus fanns stenen »Sunnan på Holm i Wassunda» (Fa 6), »På Hälmen i Vadsunda» (Fa 10:2), »Å holmen där sammastädes», d. v. s. »Widh Skrumstad» (*Mon. Sveo-Goth.*, Fa 5). — I *Ransakningarna* omtalas två runstenar vid sjöstranden; tydligen avses U 459 och U 460 (se ovan U 457). Peringskiölds *Monumenta*: »Skråmsta Wadsunda sochn Habo härad. Den Södra dersammastädes vid siön ibid.» (B 328: »Skråmsta», L 17: »vid sjön, den södra stenen».) Dijkman betecknar stenen felaktigt såsom »Smedby Runsteen». Celsius har besökt stenen såväl 1692 som 1727; han kallar den »Skråmsta häll». — Dybeck: »Står i Sjöhagen vid norra ändan af Garnsviken.»

Ljusgrå granit. Höjd 2,70 m., bredd (nedtill) 1,66 m. Ytan är tämligen skrovlig. Rist-

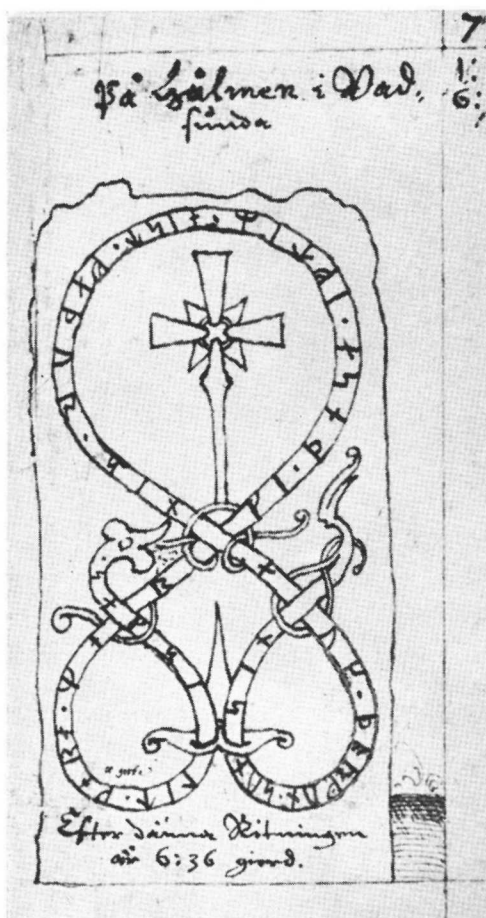

Fig. 168. U 459. Skråmsta, Haga sn. Efter teckning av Bureus.

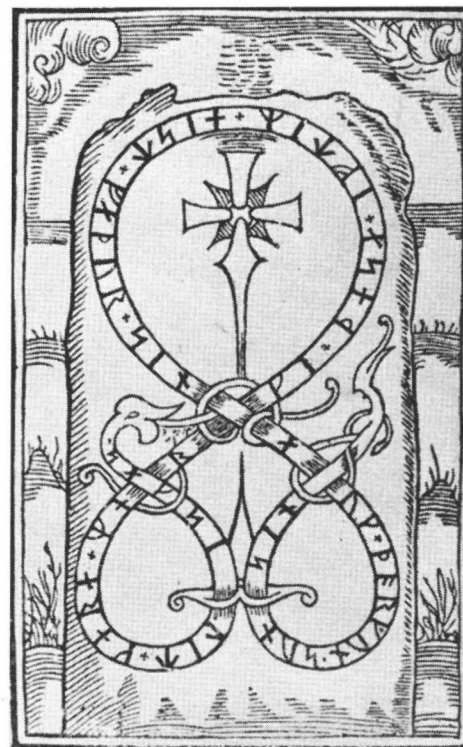

Fig. 169. U 459. Skråmsta, Haga sn. Efter träschnitt av Bureus.

ningen är grund och runorna jämförelsevis smala. Ristningen är väl bevarad och läsningen överallt säker.

Inskrift:

· saks i · let · kera · merki · þessa · iftir · aist · faður · sin · auk · þorgun · sun · sin ·

Saxi let göra mærki þessa æftir Æist, faður sinn, ok Þorgunn [æftir] sun sinn.

»Saxe lät göra dessa märken efter Est, sin fader, och Torgunn [efter] sin son.»

Till läsningen: 7 e är säkert stunget. En grund men stor prick finnes mitt på staven. 9 k är icke stunget. 10 e har en grund, men bred och rund prick mitt på staven. Pricken i 14 e är likaså grund, men fullt säker. Pricken i 19 e är mycket grund, men sannolikt huggen. 22 i är säkerligen icke stunget, men hela runan är grund och otydlig. 43 o har bst endast på hst:s h. sida, nedåtriktade. 45 g har djup, tydligt huggen prick.

Bureus: 7 i, 10 e, 14 e, 19 e, 45 g. Han har 22 e i F a 6, men i på teckningen i F a 10: 2 och på träsnittet. Bureus har tecknat punkterna i e mycket breda, och hans e äro därför svåra att skilja från hans a-runor. — Hadorph och Leitz (B 328): 7 i, 10 i, 14 e, 19 i, 22 i, 45 g. — Celsius: 7 e, 10 e, 14 e, 19 e, 22 e, 45 g. — Dybeck: 7 i, 10 e, 14 e, 19 i, 22 e, 45 g. — Brate: 7 e, 10 e, 14 e, 19 e, 22 e, 45 g. — v. Friesen: 7 e, 10 e, 14 e, 19 e, 22 i, 45 g.

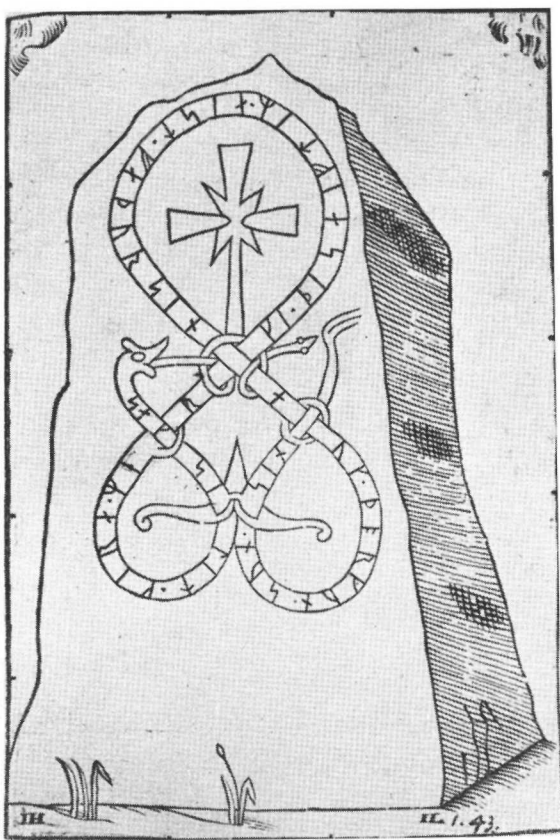

Fig. 170. U 459. Skråmsta, Haga sn. Efter B 328.

gunn (nl. efter Est), sin son.» v. Friesen har lämnat två olika tolkningar av inskriften. I sin första behandling av den (1925) framhåller han, att »denna vård har Saxe låtit utföra över sin far Est och Torgunn över samme man, som anges vara hennes son». Torgunn var alltså Ests moder och Saxes farmoder. Senare (1933) ger han följande översättning: »*Saxi lét gera merki þessi eptir Eist fœður sinn ok Þorkunn(?) sun sinn* = Saxe lät göra dessa vårdar efter Est, sin far, och Torkunn(?), sin son.» Han förutsätter sålunda, om också med tvekan, ett mansnamn *Þorkunnr*. Detta är emellertid alldeles okänt, i lika hög grad som det av Brate o. a. antagna *Þorgunnr*. I norska och isländska källor finns endast ett mansnamn på *-kunnr*, nämligen *Víðkunnr*, som egentligen är ett tillnamn 'den vittbekante'. Förmodligen har v. Friesen tänkt sig, att *Þorkunnr* skulle vara sammansatt med *-kunnr* 'besläktad med, härstammande från'; det skulle sålunda till sin ursprungliga innebörd vara likartat med isl. *áskunnr* 'av ásarnas släkt, befreundad med ásarna'. Namnet *Þorkunnr* skulle då betyda 'ättling av Tor'. — v. Friesen måste emellertid då bortse från att runan 45 g är tydligt stungen, vilket har intygats genom samtliga läsningar, alltifrån Bureus, även genom v. Friesens egen. Och då han därigenom icke vinner anknytning till något välbestyrt mansnamn, kan en sådan avvikelse icke anses tillräddlig.

Man kan knappast komma ifrån att sammanställa Skråmsta-stenens *þorgun* med kvinnonamnet *Þorgunnr*. Det blir då sidoordnat med *Saxi* såsom subjekt i satsen. Efter *þorgun* har prepositionen *iftir* (eller *at*) blivit uteglömd av ristaren, eller också har den kunnat suppleras ur det föregående.

Inskriftens formulering är oklar. Bureus översätter: »*Saxo curavit fieri signum hoc in memoriam Eisti patris sui: Et ThorGundi filii sui.*» Likaså Peringskiöld och Celsius. Denna tolkning ligger onekligen närmast till hands. Den innebär, att 42—47 *þorgun* är ett mansnamn i akkusativ, samordnat med 27—30 *aist* och liksom detta styrt av prepositionen *iftir*. Man skulle visserligen vänta, att detta *iftir* skulle ha upprepats framför *þorgun*, men alldeles nödvändigt är detta icke.

En allvarigare invändning är, att ett mot *þorgun* svarande mansnamn f. ö. icke är styrkt från någon nordisk källa, under det att ett kvinnonamn *Þorgunn(r)* är välkänt, sammansatt med den i kvinnonamn ofta förekommande slutleden *-gunnr* (*-guðr*). Som kvinnonamn är *Þorgunnr* också belagt i en uppländsk runinskrift: L 726 Mällby, Tillinge sn (*þorkuþr*) och en sörmländsk, Sö 288 (*þurkun*, nom.). I övriga fall (Öl 17, Ög 29, Sö 73) framgår icke av inskrifterna, huruvida det är fråga om en man eller en kvinna. Enligt Brate (*Södermanlands runinskrifter*, s. 56) är *þorgun* på Skråmsta-stenen säkert ett mansnamn i akkusativ.

Carl Säve synes vara den förste, som har uppfattat *þorgun* såsom ett kvinnonamn. Han översätter inskriften (*UFT* h. 1): »Saxe lät göra dessa minnesmärken efter Est, sin fader, och Thor-

Om namnet *Saxi* se Sö 250. Om namnet *Æistr* se U 70. Det är sannolikt identiskt med folknamnet, sålunda ursprungligen en tillnamn. På de båda Skråmsta-stenarna U 458 och U 459 avser det givetvis samme man. Vidare förekommer det på en runsten vid grannbyn närmast i söder, Torslunda: U 461, som liksom U 459 är rest över en man vid namn *Æistr*. Då namnet ju ingalunda är vanligt, bör man åtminstone räkna med möjligheten, att det är fråga om samme man. I så fall har han blivit hedrad med två minnesvårdar: den ena rest vid Torslunda av hans söner Fastulv och Öring och Ger, hans dotter Holmlög och hans hustru Fastlög, den andra vid sjöstranden på Skråmsta ägor av hans son Saxe och hans moder Torgunn. Est har i så fall sannolikt ägt både Skråmsta och Torslunda. Skråmsta var hans fädernegård, som före honom ägts av hans fader Svarthövde och där nu hans moder Torgunn bodde kvar med sin sonson Saxe. Torslunda hade han förvärvat genom gifte, och där bodde efter hans död hans övriga barn jämte hans änka Fastlög.

I varje fall är det tydligt, att tre av runstenarna vid Skråmsta, U 457—459, härröra från en och samma ätt, varav tre olika släktled bli kända genom inskrifterna.

Svarthövde g. m. Torgunn

Anund

Est

Saxe

Härav framgår också otvetydigt de tre inskrifternas kronologi i förhållande till varandra. U 457 är äldst, därefter kommer U 458, och yngst är U 459. Svarthövde var väl redan en gammal man, då han låter resa U 457 till minne av sonen Anund, och tidsavståndet behöver därför icke vara så stort mellan denna runsten och U 458, som en annan son Est har låtit resa till Svarthövdes minne. Om den här givna tolkningen av U 459 är riktig, levde Svarthövdes änka Torgunn ännu då sonsonen reste stenen efter sin fader Est. Det sannolika torde därför vara, att det ligger en tid av högst 25—30 år mellan den äldsta och den yngsta stenen.

U 457 är ristad av Torbjörn, vars verksamhet av v. Friesen förlägges till tiden 1060—75. U 459 anser v. Friesen vara ristad av Arbjörn, »en av Upplands produktivaste ristare, som i trakterna kring Skokloster, Sigtuna och nedmot Stockholm utfört icke mindre än mellan 20 och 30 runstenar». Signerade av Arbjörn äro L 40 Kumla, Övergrans sn, L 64 Kaddala, Sko sn, och L 68 Stavsund, Sko sn. Arbjörn torde enligt v. Friesen tillhöra tiden omkring 1040. Detta är givetvis orimligt. Antingen är attributionen av U 459 till Arbjörn felaktig, eller också måste tidsbestämningarna ändras. Ristaren av U 459 har varit influerad av Öpirs stil; han har utan tvivel varit verksam under senare delen av 1000-talet, dock icke alltför sent, snarast omkring 1075—80. Torbjörns verksamhet bör då ligga 25—30 år tidigare, sålunda omkring 1050. Även av andra skäl förefaller v. Friesens och Brates tidsbestämning av Torbjörn som alltför sen.

460. Skråmsta, Haga sn.

Pl. 79.

Litteratur: B 329, L 18, D 2:231. J. Bureus, Runakänslanäs lärspan (1599), Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta (1624), n:r 35 (Fa 10:1 nr 35), Fa 6 s. 48 n:r 43 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 442, Fa 1 s. 96; O. Verelius, Manuductio ad Runographiam Suecanam (1675), s. 40, 62; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 184; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 35 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 144; UFT h. 1 (1871), s. 75; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 97, Anteckningar 1914 (ATA); O. Lundberg och O. v. Friesen i Upsala Nya Tidnings julnummer 1925.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt (i Monumenta Sveo-Gothica, Fa 10:1, Fa 5, Ff 6 s. 174, Verelius' Manuductio); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 329); O. Rudbeck, träsnitt (i: Rudbecks Atlantica, 3, 1698, s. 18 fig. 3; Dybeck a. a.; Brate foto (ATA); v. Friesen foto (a. a.).

34—45272. Upplands runinskrifter.